

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Vår ref.:
13/386- 2- OFE

Deres ref.:
13/155-

Dato:
30.08.2013

Høring - NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn

1. Innledning

Likestillings- og diskrimineringsombudet (heretter ombudet) viser til Kulturdepartementets brev av 11. februar 2013 om NOU 2013:1 *Det livssynsåpne samfunn – en helhetlig tros og livssynspolitik*.

Ombudet har som mandat å arbeide for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av kjønn, etnisitet, religion, alder, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne, og håndhever diskrimineringslovgivningen på disse områdene. Ombudet har et tilsynsansvar med at norsk rett og forvaltningspraksis samsvarer med de forpliktelsene Norge har etter FNs rasediskrimineringskonvensjon (CERD), FNs kvinnekongresskonvensjon (CEDAW) og FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Ombudet vil innledningsvis understreke at utvalget har avlevert en god og utfyllende utredning som gir et godt grunnlag for nødvendige verdidiskusjoner. Utvalget representerer ulike syn og de ulike argumentene blir godt presentert i utredningen. Utvalget gir også en verdifull og omfattende drøfting av religion og livssyn i Norge - både i et historisk- og i et samtidsperspektiv. Norge er et

samfunn med mange etniske minoriteter og alle de store religionene er representert. Selv om Den norske kirke er det desidert største trossamfunnet, er det på ingen måte det eneste trossamfunnet. I likhet med utvalget mener ombudet at vi som samfunn har et behov for å diskutere og finne løsninger for hvordan vi som felleskap skal leve med et tros- og livssynsmessig mangfold.

Videre må politikktutforming og offentlige institusjoner gi rom for et mangfold av tros- og livssyn og samtidig ivareta enkeltindividets rettigheter.

Ombudet slutter seg til utvalgets åtte grunnleggende prinsipper for en helhetlig politikk:

1. Tros- og livssynsfriheten beskyttes for alle.
2. Den enkeltes tros- og livssynspraksis må ikke krenke andres rettigheter og friheter.
3. Ikke-diskriminering: Staten må ikke utsette noen for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling på grunn av deres tros- eller livssynspraksis.
4. Det legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis.
5. Likebehandling: Staten bør tilstrebe at enhver borger får – i prinsipp og i rimelig praksis – samme grad av støtte til sin tros- og livssynsutøvelse.
6. Statens aktive tros- og livssynspolitik må i sin utforming vurderes opp mot sentrale fellesverdier: demokrati, rettsstat, menneskerettigheter, ikke-diskriminering og likestilling.
7. Organisert tros- og livssynsutøvelse som mottar statlig støtte, må forventes å vise vilje til åpenhet og vise annen tros- og livssynsutøvelse den samme respekt som en selv forventer og nyter godt av.
8. Alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom.

Ombudet slutter seg til utredningens hovedsyn om at det å praktisere en tro eller et livssyn, eller til ikke å ha det, bør være en synlig og legitim del av den enkeltes liv og i samfunnslivet. Utredningen reiser mange dilemmaer hvor ulike menneskerettigheter og ulike grunnlag som har diskrimineringsvern tilsynelatende står i mot hverandre. Mange av disse dilemmaene er drøftet godt. Likevel vil Ombudet på et generelt grunnlag påpeke at religiøs praksis ikke er

kjønnsnøytral, men er farget av de historiske ulike maktrelasjonene mellom kvinner og menn og strukturell kjønnsdiskriminering. På samme måte er religiøs praksis farget av maktrelasjoner og rådende holdninger til ulike former for seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Vi ser ofte at den prinsipielt viktige religionsfriheten nettopp brukes for å legitimere opprettholdelse av kjønnsdiskriminerende praksiser og diskriminering på grunn av seksuell orientering. FNs kvinnekonvensjon er helt klar i at verken kultur, religion eller tradisjonelle praksiser kan legitimere kvinnesdiskriminering, og konvensjonen forplikter staten å arbeide aktivt for å motvirke slike praksiser (artikkel 5). En aktivt støttende politikk for religiøst mangfold må ikke gå på bekostning av andre verdier som likestilling og ikke-diskriminering. Ombudet ønsker en større grad av likestilling både mellom og innen de ulike tros- og livssynssamfunnene.

Vi vil i det følgende gå igjennom de forslag som vi mener i særlig grad berører likestilling og ikke-diskriminering. Vi ønsker spesielt å understreke offentlige myndigheters plikt etter norsk lovgivning og internasjonale menneskerettigheter til å sikre likeverdige offentlige tjenester uavhengig av livssyn eller religiøs tilknytning.

2. Ombudets merknader til utvalgte forslag.

2.1 Plagg og symboler (Utredningens kapittel 13)

Utvalget anbefaler en ikke-restriktiv holdning fra myndighetenes side til enkeltpersoners valg av klær og religiøse symboler.

Ombudet støtter utvalgets flertall som anbefaler at det som hovedregel bare skal være praktiske forhold og ikke en vurdering av mulig symbolsk betydning, som kan legges til grunn for eventuelle restriksjoner på bruk av religiøse plagg og symboler også for politi og dommere.

Ombudet har tidligere tatt stilling til bruk av religiøse hodeplagg i politiet og har kommet til samme konklusjon som utvalgets flertall. Det er verdt å merke seg at også Likestilling og diskrimineringsnemda enstemmig har konkludert med at

politiets uniformsreglement er i strid med både diskrimineringsloven og likestillingsloven.

Ombudet har i sitt hørings svar til Domstoladministrasjonen om bruk av religiøst og politisk betingede plagg og symboler i domstolene i 2010, konkludert med at vi ikke støtter forslaget om å forby bruken av religiøst politisk betingede plagg og symboler i domstolene. Etter høringsrunden ble forslaget om forbud mot at fagdommere bruker religiøse eller politisk betingede hodeplagg trukket.

2.2 Livssynsåpne seremonirom (Utredningens kapittel 14)

De fleste mennesker vil i løpet av livet ha behov for et sted der man kan samle sine nærmeste i forbindelse med viktige overganger som markering av fødsel, ekteskapsinngåelse og gravferd. Et livssynsåpent seremonirom vil også kunne brukes som et samlingssted og markeringssted ved ulykker eller katastrofer i lokalsamfunnet.

Utvalget ser behovet for å etablere livssynsåpne seremonirom i et større og mer landsdekkende omfang enn hittil. Ombudet støtter dette forslaget og viser i denne sammenheng til prinsippet om likeverdige offentlige tjenester. Alle innbyggere skal ha tilgang til tjenester av like god kvalitet og tjenestene skal være tilpasset det enkelte menneskets behov, herunder tro og livssyn.

2.3 Tros- og livssynstjenester i offentlige institusjoner

(Utredningens kapittel 15)

I kapittel 15 diskuterer utvalget tros og livssynstjenester i offentlige institusjoner. Utvalgets flertall ønsker endringer i offentlige institusjoners livssynsbetjening, med et bredere og mer inkluderende tilbud, utover prester fra Den norske kirke.

Religions- og livssynsfriheten omfatter blant annet retten til å gi uttrykk for sin religiøse overbevisning. Kjernen i religions- og livssynsfriheten kan uttrykkes

som den enkeltes rett til å ha den tro eller det livssyn han/hun vil, og til fritt å dyrke den, alene eller sammen med andre.

Ombudet støtter utvalgets flertall og viser som til punktet over at myndighetene skal sikre at offentlige tjenester som leveres, skal være likeverdige. Ombudet registrerer at utvalgets mindretall mener at det ligger utenfor det offentliges oppgave å sørge for livssynsbetjening i offentlige institusjoner.

Uten å ta stilling til denne diskusjonen vil ombudet argumentere for at hvis det offentlige skal gi et tilbud, så kan ikke tilbudet avgrenses til bare å gjelde den kristne tro. Tilbudet må så langt det er praktisk mulig gjelde alle livssyn og religioner dersom det er behov for en slik tjeneste.

2.3.1 Kriminalomsorgen

Ombudet støtter utvalgets flertall som foreslår at det opprettes statlig finansierte stillinger for personell fra andre tros- og livssynsretninger innenfor kriminalomsorgen.

Ombudet vil også understreke at jo mer isolert og vanskelig det er for den enkelte selv å oppsøke eller bli oppsøkt av representanter for sin religion eller livssyn, desto viktigere er det at det legges til rette for en slik tjeneste. Dette vil for eksempel kunne være særlig aktuelt for personer som er innsatt i fengsler.

2.3.2 Forsvaret

Ombudet er enig i at dagens sterke kopling mellom Den norske kirke og Forsvaret må løses i betydelig grad. Representanter for ulike religioner eller livssyn skal ikke være ansvarlige for obligatoriske fellesarrangementer eller inngå i den militære rangordningen. Utvalget mener også at tros- og livssynsbetjening i Forsvaret bør knyttes til ulike tros- og livssynssamfunn.

Ombudet støtter utvalgets flertall som mener at det fortsatt bør være fast ansatte tros- og livssynspersonell i Forsvaret, og at det er en forutsetning at det tilsettes religiøse representanter også fra andre religioner i tillegg til de kristne prestene. Ombudet mener at livssynsrådgivere må tilsettes på lik linje dersom det er behov for en slik tjeneste.

2.3.3 Offentlige sykehus

Ombudet støtter utvalget når de går inn for at den religiøse og livssynsmessig tjenesten ved sykehusene endres slik at den bedre tar hensyn til annen tro og annet livssyn. Dette er viktig for å sikre og legge til rette for et religiøst og livssynsmessig mangfold og for å sikre at myndighetene ivaretar sin plikt til å yte likeverdige tjenester. Vi viser til at flere sykehus allerede tilbyr samtalepartnere (sjelesørgere) med ulike tros- og livssyn.

2.3.4 Utdanningsinstitusjoner

Utvalget går inn for tilgjengelige stillerom / bønnerom i offentlige institusjoner, herunder skoler.

Ombudet har i sak 12/1922 og 12/1914 uttalt at skoler ikke har brutt diskrimineringsloven når de ikke har opprettet bønnerom på skolen. Ombudet har også sagt at skoler ikke er forpliktet til å opprette et fast bønnerom og at skoler ikke bryter med diskrimineringsloven når de avslår en søknad om bønnerom. Vi ønsker likevel å understreke at retten til å ha en religion og retten til fri religionsutøvelse er en grunnleggende menneskerettighet. Ombudet mener derfor at skoler bør finne løsninger som gjør at elever kan be i løpet av skoledagen. Å bruke stillerom som et sted hvor elever kan samles til bønn eller andakt i skoletiden, kan være en slik tilrettelegging.

2.4. Helligdagsregler og annen fri til utøvelse av tro og livssyn

(Utredningens kapittel 16)

Lov om trødomssamfunn § 27 a gir rett til fri i to dager for alle som ikke tilhører Den norske kirke. De to fridagene kan benyttes til å feire helligdager eller andre religiøse høytider innen egen religion. I arbeidslivet kan det kreves at de tapte timene jobbes inn igjen på et annet tidspunkt.

Utvalget konstaterer at dagens regelverk innebærer en forskjellsbehandling av arbeidstakere, studenter og elever, avhengig av deres religiøse eller

livssynsmessig tilhørighet. Utvalget anbefaler likevel å opprettholde dagens ordning.

Ombudet mener at dagens ordning med kun to fridager, som i praksis er avspasering, reiser spørsmål om diskriminering. Dagens ordning er etter ombudets mening en reell begrensning av religionsutøvelsen for alle andre religioner enn kristendommen. Norske fridager er så å si helt sammenvevd med kristendommens helligdager, ofte uten at det reflekteres over dette. Unntaket er 1. og 17. mai. Når staten skal utøve en aktivt støttende politikk for religionsutøvelse, er det vanskelig å se at dagens ordning er tilstrekkelig. Ombudet viser til Utdanningsetaten i Oslo kommune som i et skriv til grunnskolene skriver at: «*Uavhengig av om det er forsvarlig etter opplæringsloven (...) har medlemmer av trossamfunn utenfor Den norske kirke etter søknad rett til permisjon på sitt trossamfunns helligdager.*»

Ombudet mener at ordningen med to fridager til fri på andre helligdager enn de kristne (i realiteten avspaseringsdager) kan være diskriminerende. Ombudet oppfordrer til en nærmere utredning av både virkningen av dagens ordning overfor minoritetsreligionene, og av mulige alternative løsninger som bedre kan sikre en ikke-diskriminerende ordning for fri på religiøse helligdager.

2.5. Offentligrettslige funksjoner – tros og livssynsamfunnenes vigselfmyndighet (Utredningens kapittel 17)

Ombudet støtter flertallets vurdering om at sivil ekteskapsinngåelse innføres som en generell ordning. For staten må det sentrale være å etablere en ordning som i størst grad verner mot diskriminering, herunder kvinner, fraskilte og homofile/lesbiske. Dagens ordning, der vigselfretten utøves av tros- og livssynsamfunn – med nektelsesrett, kan reise spørsmål om staten legitimerer diskriminering av for eksempel homofile eller kvinner.

Dersom mindretallets forslag tas til følge, og dagens ordning likevel vil fortsette, må dette følges opp med et mer aktivt arbeid for å møte de utfordringene som knytter seg til vigselferens nektelsesrett. Det må sikres at prinsippene om

likebehandling og ikke-diskriminering også får innpass i tros- og livssynssamfunn, og at staten tar et ansvar for å bidra til en endring som vil sikre alle en ikke-diskriminerende rett til ekteskapsinngåelse.

2.6 Gravferdsforvaltning (Utredningens kapittel 18)

Utvalget foreslår at kommunene overtar ansvaret for gravferdsforvaltningen, og at det ikke skal gis mulighet til å overføre dette ansvaret til det kirkelige fellesrådet. Utvalget viser til at det er av stor prinsipiell betydning at forvaltningen av slike plasser er lagt til offentlige myndigheter uten tilknytning til ett bestemt trossamfunn.

Ombudet støtter utvalgets forslag. Det sentrale for Ombudet er mest mulig likestilling mellom ulike trossamfunn, hvilket taler i favør av at kompetansen overføres fra Den norske kirke til kommunene. Dette er viktig både for å sikre likestilling mellom ulike livs- og trossamfunn, og for å sikre rettighetene og interessene til de som ikke er med i noe livs- eller trossamfunn.

Det følger i tillegg av kirkeloven § 29 at “kirkelige tilsatte ombud skal være medlem av Den norske kirke. Departementet kan dispensere fra kravet når særlige grunner taler for det.” Av kirkelovens § 22 følger at kravet om at kirkelige tjenestemenn skal være medlem av Den norske kirke, ikke gjelder tjenestemenn med arbeidsoppgaver alene knyttet til gravkapell og krematorium.

Nesten to tredjedeler av de som jobber med gravferd har kombinerte stillinger. Det betyr at med mindre det gis unntak fra kravet om medlemskap i Den norske kirke for den del av arbeidet som ikke er knyttet til gravferdsplassarbeidet, må de fleste som arbeider på gravplasser være medlemmer i Den norske kirke. Dette gjør at unntaket fra kravet om medlemskap i Den norske kirke for tjenestemenn som har arbeidsoppgaver utelukkende knyttet til gravplass, gravplasskapell og krematorium i praksis ikke får stor betydning. Kirkelig forvaltningsansvar av gravplasser vil derfor i praksis innebærer en begrensning i mulige arbeidsmuligheter for personer som ikke er medlem i Den norske kirke.

Dette er ytterligere en grunn til at Ombudet slutter seg til utvalgets forslag om å overføre ansvaret for gravferd fra kirkelig fellestråd til kommunene.

2.7 Barns interesser og rettigheter (Utredningens kapittel 19)

2.7.1 Omskjæring av guttebarn

Utvalgets flertall finner ikke at det er tilstrekkelig sannsynliggjort at omskjæring av guttebarn er skadelig, og går derfor ikke inn for et forbud. Samtidig mener utvalget at før det foretas en lovregulering av omskjæring av guttebarn, bør det innhentes mer oppdatert kunnskapsoversikt om effekter og risiko ved omskjæring, jf. NOU 2013: 1 punkt 19.5.2 side 252. Dersom konklusjonen blir at omskjæring av guttebarn skal tillates gjennom lovregulering, mener utvalgets flertall at en eventuell egenbetaling bør settes så lavt at den ikke avskrekker foreldre fra å oppsøke helsevesenet. Som begrunnelsen for dette viser utvalgets flertall til at hensynet til barna tilsier at denne type praksis finner sted i mest mulig trygge former. Ombudet støtter flertallets anbefaling.

Ombudet vil fremheve at Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) ikke har foretatt en reell vurdering av om omskjæring vil være i strid med Barnekonvensjonen (BK) eller Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

Ombudet vil særlig fremheve BK artikkel 24 nr. 3, som lyder:

“States Parties shall take all effective and appropriate measures with a view to abolishing traditional practices prejudicial to the health of children.”

Med mindre det foreligger et solid kunnskapsgrunnlag, som gir grunnlag for å vurdere mulige helseskadelige effekter ved omskjæring av guttebarn, er det ikke mulig å foreta en vurdering av om omskjæring er i samsvar med BK. Ombudet fremhever derfor at det er avgjørende at HOD, før det foretas lovregulering av omskjæring av guttebarn, innhenter et kunnskapsgrunnlag og foretar en forsvarlig kunnskapsoppsummering og vurdering av de uenighetene som foreligger i fagmiljøene om mulige skadevirkninger av omskjæring av guttebarn.

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 18 4. lyder:

“The States Parties to the present Covenant undertake to have respect for the liberty of parents and, when applicable, legal guardians to ensure the religious and moral education of their children in conformity with their own convictions.”

Også vurderingen av hvor langt foreldrenes rett til å sørge for sine barns religiøse oppdragelse rekker, må imidlertid ta høyde for mulige skadelige konsekvenser for barnet – for å være menneskerettslig holdbar. Vurderingen av kunnskapsgrunnlaget bør derfor ligge til grunn som en premiss for en reell og grundig vurdering av om lovregulering som tillater omskjæring av guttebarn vil være i samsvar med så vel BK og EMK og SP.

Ombudets vurdering er at departementet bør innhente en oppdatert kunnskapsoversikt over konsekvenser og risiko ved omskjæring av guttebarn. En slik kunnskapsoversikt bør ligge til grunn for en fornyet og grundig vurdering av om omskjæring av guttebarn er i samsvar med BK og EMK og menneskerettighetene for øvrig.

2.7.2 Offentlig støtte til privatskoler

Et flertall i utvalget går inn for fortsatt offentlig støtte til private skoler som er basert på et religiøst grunnlag. Et mindretall mener at denne ordningen bør opphøre.

Ombudet støtter flertallets forslag på dette punktet, og mener at offentlig støtte til privatskoler basert på et religiøst grunnlag, viser at staten anerkjenner verdien av et religiøst mangfold i praksis. Slik støtte vil også kunne bidra til å oppfylle statens forpliktelser etter Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, artikkel 18, nummer 4.

Ombudet forutsetter imidlertid at det sikres at privatskoler som mottar offentlig støtte følger fastsatte læreplaner og bruker godkjente læremidler, herunder læremidler som er i samsvar med likestillingsloven § 7 og som ikke har et

innhold som diskriminerer. Bekjempelse av stereotypier og fordommer er svært viktig for å hindre diskriminering og trakassering. Skolen er i så måte en viktig arena, da barn og unges holdninger og verdier også påvirkes gjennom skolens læremidler og undervisning. Vi viser også til CEDAW som forplikter norske myndigheter aktivt å motarbeide stereotypier og fordommer basert på kjønn.

2.8 Avveininger i forholdet mellom religionsfrihet og andre rettigheter og interesser (Utredningens kapittel 20)

I dette avsnittet vil vi kommentere nærmere på Slakting av dyr uten bedøvelse

Utvalget slår fast at det i dag ikke er tillatt med slakt uten forutgående bedøvelse, samtidig som det er mulighet for import av slikt kjøtt. Utvalget vurderer dagens situasjon som et tilfredsstillende kompromiss og foreslår ingen endring av dagens lovgivning.

Ombudet drøftet ny lov om dyrevelferd i en høringsuttalelse i 2008 som også utvalget referer til (07/1901-3). Forbud mot rituell slakt av dyr kan reise spørsmål om indirekte diskriminering. Ombudet fant høringsnotatet mangelfullt når det gjaldt begrunnelsen for ikke å tillate rituell slakt. Vi oppfordret i høringssvaret til en grundigere gjennomgang av de faglige vurderingene for og imot rituell slakt. Ombudet fant at det ikke var mulig å ta stilling til om et forbud mot religiøs slakt er i strid med diskrimineringsloven.

Utvalget velger en pragmatisk tilnærming til problemstillingen og sier at så lenge religiøse minoriteter kan importere kjøtt som er slaktet på en rituell måte, trenger ikke staten å endre sin lovgiving. Ombudet mener at det er grunnlag for en mer prinsipiell tilnærming og fastholder at det trengs en grundigere begrunnelse for hvorfor rituell slakt av dyr skal være forbudt i Norge. Det er vanskelig å forstå at man er imot rituell slakt i Norge samtidig som man synes det er relativt uproblematisk at kjøtt slaktet på den måten man er imot importeres til Norge. Under enhver omstendighet må staten sikre at importen går uten problemer.

2.9 Vilkår for støtte, særlig ordning (Utredningens kapittel 23)

I dette avsnittet vil vi drøfte utvalgets forslag om at en betingelse for økonomisk støtte til trossamfunn skal være at begge kjønn skal ha mulighet for å delta i styringsstrukturen.

Flertallet i utvalget mener at når det er foreslått som en betingelse for å motta statsstøtte at tros- og livssynssamfunnet har vedtekter som fastsetter en styringsstruktur som står ansvarlig overfor staten for forvaltningen av tilskuddet, må deltakelse i denne styringsstrukturen være åpen for personer av begge kjønn.

Utvalgets mindretall vil på dette punktet ikke tilrå at det legges inn vilkår i støtteordningen som strammer inn det handlingsrommet som lovgivningen i dag gir knyttet til styringsorganer i trossamfunn. De mener at en regulering av styringsstruktur vil kunne forskjellsbehandle ulike trossamfunn, da noen trossamfunn ikke skiller mellom teologisk og økonomisk styringsorden, mens andre gjør det.

Utvalgets flertall foreslår at styringsstrukturen som står ansvarlig for forvaltningen av tilskuddet i trossamfunnene må være åpen for begge kjønn, som en betingelse for å motta statsstøtte.

De argumenterer for dette forslaget med grunnlag i kvinnekonvensjonens artikler 2 e. og 2 f og 5 a:

Artikkel 2 e. krever at myndighetene skal treffe alle tilgjengelige tiltak for å sikre at ingen personer, organisasjoner eller foretak diskriminerer kvinner;

og 2 f. krever at alle egnede tiltak, også i lovsform, treffes for å endre eller oppheve eksisterende lover, forskrifter, sedvaner og praksis som diskriminerer kvinner.

Artikkel 5 a. krever at statene skal treffe alle egnede tiltak for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle atferdsmønstre med sikte på å avskaffe fordommer og skikk og bruk og all annen praksis som bygger på forestillingen om det ene kjønn er mer eller mindre verd enn det andre, eller på stereotype roller for menn og kvinner.

Likestillings- og diskrimineringsombudet støtter flertallets forslag med begrunnelse i Kvinnekonvensjonens overnevnte artikler.

Ombudet vil også her vise til Kvinnekonvensjonens fortale som understreker at diskriminering mot kvinner motarbeider de fundamentale prinsipper om likestilling og respekt for menneskers integritet:

“Recalling that discrimination against women violates the principles of equality of rights and respect for human dignity, is an obstacle to the participation of women, on equal terms with men, in the political, social, economic and cultural life of their countries, hampers the growth of the prosperity of society and the family and makes more difficult the full development of the potentialities of women in the service of their countries and of humanity.”

Videre mener ombudet at både kvinner og menn skal ha like muligheter til å delta i all former av det kulturelle liv. Dette kommer uttrykkelig fram av Kvinnekonvensjonens artikkel 13 c:

*«States Parties shall take all appropriate measures to eliminate discrimination against women in other areas of economic and social life in order to ensure, on a basis of equality of men and women, the same rights, in particular:
c. the right to participate in recreational activities, sports and all aspects of cultural life.»*

En utvidet forståelse av kulturbegrepet inkluderer både religionsutøvelse og organisering av religiøse miljøer. Ombudet mener derfor at kvinner, på lik linje med menn, bør få mulighet til å delta i religiøs organisasjonsliv og i forvaltningen av denne.

Ombudet viser her til International Covenant on Civil and Political Rights (CCPR), Artikkel 18 1:

“Everyone shall have the right to freedom of thought, conscience and religion. This right shall include freedom to have or to adopt a religion or belief of his choice, and freedom, either individually or in community with others and in

public or private, to manifest his religion or belief in worship, observance, practice and teaching.”

Ombudet mener at konvensjonen bør tolkes slik at alle mennesker, uavhengig av kjønn, skal ha rett til religionsutøvelse individuelt og i fellesskap. Religiøse institusjoner bør derfor gi menn og kvinner lik adgang til trossamfunnets styringsstruktur.

Å sette vilkår til lik deltakelse av menn og kvinner i religiøse styringsstrukturer som en forutsetning for statsstøtte, gir et normativt signal om viktigheten av likestilling mellom kjønnene, som er et av de grunnleggende prinsippene i det norske samfunn.

Forslaget pålegger trossamfunnene således at de bare må være åpen for å la begge kjønn delta i deres styringsstruktur, som en betingelse for å motta statsstøtte. Ombudet mener at dette er en ganske mild form for oppfordring til trossamfunnene å integrere likestillingsprinsippet i deres organisasjonsform, uten å gripe inn i deres religionsfrihet.

2.10 Vurdering av andre finansieringsordninger for tros- og livssynsamfunn (Utredningens kapittel 26)

I dette avsnittet vil vi se på homofile, lesbiske, bifile og transepersoners (LHBT) deltagelse i styringsstrukturen som betingelse for økonomisk støtte til tros- og livssynsbaserte barne- og ungdomsorganisasjoner.

Utvalgets flertall ønsker å stramme inn reglene om tildeling av økonomisk støtte til tros- og livssynsbaserte barne- og ungdomsorganisasjoner slik at støtten ikke gis dersom organisasjonene driver med forskjellsbehandling knyttet til kjønn eller seksuell orientering.

Utvalgets mindretall er imot dette, og mener at dette i praksis kan utelukke de fleste tros- og livssynsbaserte organisasjoner fra støtteordningen.

Ombudet er enig i utvalgets grunnleggende syn om at en i utgangspunkt må anerkjenne tros- og livssynssamfunns indre autonomi. Dette prinsippet bør imidlertid sees i lys av tros- og livssynsbaserte barne- og

ungdomsorganisasjoners ansvar til å sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati.

Ombudet vil støtte flertallets forslag om å stramme inn reglene om tildeling av økonomisk støtte til tros- og livssynsbaserte barne- og ungdomsorganisasjoner, slik at forskjellsbehandling knyttet til kjønn eller seksuell orientering i disse organisasjonenes styringsstruktur medfører at støtte ikke gis. Med utgangspunkt i at Stortinget har vedtatt en ny diskrimineringslov om forbud mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, mener vi at flertallets forslag ikke går langt nok. Barne og ungdomsorganisasjoner kan heller ikke forskjellsbehandle på bakgrunn av kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk.

Ombudet mener at dette kan bidra til en mer demokratisk medbestemmelsesrett for hvordan disse organisasjoner blir styrt og organisert. Ombudet kan ikke se at dette på noen måte rammer kjernen av organisasjons- og/eller religionsfriheten.

3. Avslutning

NOU 2013:1 *Det livssyns åpne samfunn – en helhetlig tros og livssyns politikk* er en omfattende og grundig utredning. Vi håper utredningen vil legge premissene for en nødvendig debatt om hvordan vi skal innrette samfunnet i tros- og livssynsspørsmål. Utredningen reiser mange dilemmaer hvor rett står mot rett og hvor svarene ikke uten videre er gitt. Vi vil anbefale departementet i sitt videre arbeid å utforme en politikk som sikrer et religiøst mangfold, og som samtidig sikrer at den enkeltes frihet og grunnleggende rettigheter blir ivaretatt. Prinsippet om ikke-diskriminering må ligge til grunn for politikken.

Vennlig hilsen

Sunniva Ørstavik
likestilling og diskrimineringsombud

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.